

ALERT 3 2021

Tomasz Szyszlak

BUŁGARIA WOBEC INICJATYWY TRÓJMORZA

Tomasz Szyszlak

Bułgaria wobec Inicjatywy Trójmorza

Wydawnictwo

Collegium Interethnicum

Warszawa 2021

Seria wydawnicza ALERT, cz. 3/2021

Autor opracowania

Tomasz Szyszlak

Korekta
Krzysztof Cebul

Projekt okładki i opracowanie graficzne

ARtografia

Fotografia: Kellie Churchman (Pexels)
Mapy: d-maps.com

Wydawca

Wydawnictwo Collegium Interethnicum

ul. Sokratesa 9/172
01-909 Warszawa

Strona www: interethnicum.pl

Adres e-mail: collegium@interethnicum.pl

Projekt 3 Seas Initiative Instight jest realizowany przez Fundację Collegium Interethnicum.

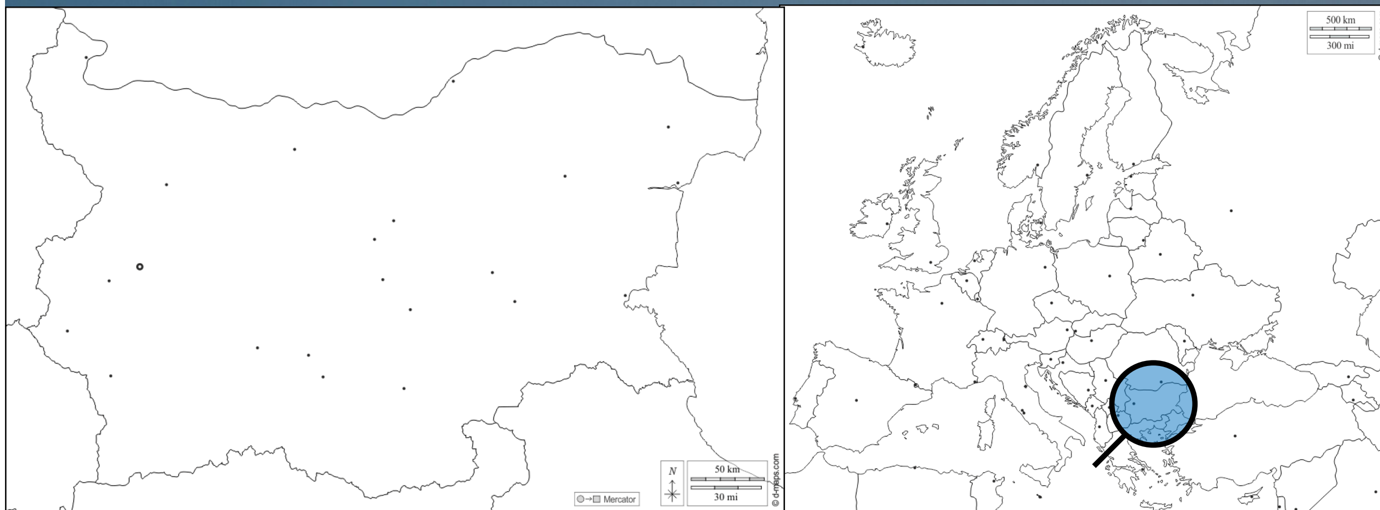
Zadanie jest w całości finansowane ze środków uzyskanych od Narodowego Instytutu Wolności
w ramach Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO.

Spis treści

1.

PODSTAWOWE INFORMACJE O PAŃSTWIE

Demografia: 6 919 180 osób (2020)

Powierzchnia: 110 996,6 km²

Mniejszości narodowe i etniczne: Turcy (8%), Romowie (4,4%) (2011)

Wyznania: prawosławie (59,4%), islam (7,8%), protestantyzm (0,9%), katolicyzm (0,7%) (2011)

PKB: 68,49 mld USD (2019)

Dług publiczny (% PKB): 23,4% (czerwiec 2021)

Export: 42,37 mld USD (2019)

Import: 44,85 mld USD (2019)

Najwięksi inwestorzy zagraniczni: Holandia, Austria, Niemcy

Najwięksi partnerzy handlowi: Niemcy, Rumunia, Włochy, Grecja, Turcja

Wysokość inwestycji w sieć gazową: TurkStream, w 2020 r. zakup 20% udziałów w terminalu LNG w Aleksandropolis (Grecja)

Stopień uzależnienia od rosyjskiego gazu: popyt na gaz w 2018 roku - 3,2 mld m^3, w tym import z Rosji - 3,2 m^3; popyt na gaz w 2020 - 3,2 mld m^3, w tym import z Rosji - 2,4 m^3

Infrastruktura drogowa: 830 km wybudowanych autostrad (2020) z 1490 km planowanych

Pozycja w rankingu potęg światowych: 61 w 2021 (wg US News & World Report)

Ranking łatwości prowadzenia biznesu: 58 (2021)

2.

Tezy

1. Aż do ubiegłego roku Inicjatywa Trójmorza była dość powszechnie traktowana jako koncepcja wyłącznie polska, nawiązująca do promowanej przez Józefa Piłsudskiego w okresie II RP doktryny Międzymorza. **Władze w Sofii dystansowały się od zaangażowania w ten projekt ze względu na często podkreślany jego antyrosyjski wydźwięk**.

2. **Niechęć do Inicjatywy Trójmorza wynikała również z rezerwy Brukseli wobec polsko-chorwackiego projektu**, postrzeganego jako próba budowy zorganizowanej opozycji wewnątrz Unii Europejskiej.

3. **Inicjatywa Trójmorza wykorzystywana jest w dyskursie politycznym.** Było to szczególnie widoczne w niedawno zawieszonym (ze względu na powołanie rządu technicznego gen. rez. Stefana Janewa oraz ogłoszenie wcześniejszych wyborów parlamentarnych) konflikcie kohabitacyjnym pomiędzy obozem prezydenckim a gabinetem Bojko Borisowa i jego ugrupowaniem Obywatele na rzecz Europejskiego Wyboru Bułgarii (GERB, Граждани за европейско развитие на България).

4. Wraz **z przejęciem przez Sofię obowiązków organizacji tegorocznego szczytu 3SI opracowana została wizja rozwoju Inicjatywy Trójmorza.** Jej agenda została poszerzona o nowe zagadnienia. Wątek roli Polski w przedsięwzięciu pojawia się prawie wyłącznie w kontekście udziału w Funduszu Inwestycyjnym Inicjatywy Trójmorza.

5. Z punktu widzenia Sofii **udział w Inicjatywie Trójmorza ma przede wszystkim pomóc Bułgarii w rozwoju infrastrukturalnym.** Dlatego też do ogólnej listy projektów włączono cztery, które są z bułgarskiej perspektywy najważniejsze: modernizację linii kolejowej Ruse-Warna, budowę tunelu pod przełęczą Petrochan, rozbudowę magazynu gazu w Cziren oraz budowę autostrady czarnomorskiej Warna-Burgas.

6. Ze względów geopolitycznych **Bułgarii zależy na rozszerzeniu Inicjatywy Trójmorza o państwa Unii Europejskiej zlokalizowane na południe od Rodopów – Grecję i Cypr.** Stąd też zaproszenie na lipcowy szczyt w Sofii otrzymała prezydent Grecji Ekaterini Sakielaropulu.

3.

ANALIZA

A. Stosunek głównych sił politycznych do Inicjatywy Trójmorza

Stosunek do Inicjatywy Trójmorza wpisuje się w aktualnie zawieszony konflikt kohabitacyjny pomiędzy prezydentem gen. rez. Rumenem Radewem a koalicyjnym ośrodkiem władzy trzykrotnego premiera Bojko Borisowa. Zgodnie z bułgarską konstytucją z 12 lipca 1991 r. w sferze relacji z zagranicą funkcjonuje dualizm: prezydent reprezentuje państwo w stosunkach międzynarodowych (art. 92 ust. 1), niemniej to rząd odpowiedzialny jest za kierowanie i prowadzenie polityki zagranicznej (art. 105 ust. 1). Właśnie na tym tle jesienią 2020 r. wybuchł spór pomiędzy dwoma najważniejszymi ośrodkami decyzyjnymi w Bułgarii. Według komunikatu kancelarii prezydenta gabinet Borisowa do ostatniej chwili sprzeciwiał się organizacji przez Sofię szczytu 3SI w 2021 r. Tym samym otoczenie Rumena Radewa zaprzeczyło wcześniejszemu twierdzeniu premiera, że: „absolutnie wszystko, co Bułgaria musiała zrobić ze strony rządu, zostało zrobione, więc nie mogę przyjąć żadnej krytyki, że nie popieramy Inicjatywy Trójmorza”. W komunikacie głowy państwa podkreślono, że **wspierany przez socjalistów Radew od początku wyrażał gotowość pełnienia funkcji gospodarza szczytu 3SI w 2021 r.** i przeprowadził odpowiednie rozmowy z szefami wszystkich państw członkowskich współpracy regionalnej tego formatu, którzy poparli tę ideę. W odpowiedzi na zarzuty ośrodka prezydenckiego strona rządowa zwróciła uwagę, że **Borisow nigdy nie był sceptyczny wobec Inicjatywy Trójmorza i jedynie postulował przesunięcie o rok terminu organizacji przez Bułgarię szczytu ze względu na to, że na 2021 r. zaplanowane zostały wybory prezydenckie i parlamentarne.**

Jeszcze na początku ubiegłego roku premier Borisow miał także dystansować się wobec idei stworzenia Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza (3SIIF). W wyżej cytowanym komunikacie kancelarii prezydenta zwrócono uwagę na stanowisko rządu, zgodnie z którym nie ma potrzeby angażowania się w nowe projekty, gdyż Sofia już bierze udział w wielu wyzwaniach o charakterze regionalnym. **Pod koniec czerwca 2020 r. przedstawiciel bułgarskiego MSZ na spotkaniu z akredytowanymi w Sofii dyplomatami miał uznać działania zmierzające do organizacji szczytu przez Republikę Bułgarii w 2021 r. za niecelowe.** Natomiast w sierpniu 2020 r. podczas spotkania z amerykańskimi dyplomatami miał z kolei podkreślać zaangażowanie rządu w 3SI.

Na początku jesieni 2020 r. nastąpił przełom w stosunku Bojko Borisowa i jego gabinetu do Inicjatywy Trójmorza. Wtedy to ówczesna szefowa bułgarskiej dyplomacji Ekaterina Zachariewa stwierdziła, że Sofia jest gotowa przejąć od Estonii rotacyjne nieformalne przywództwo w 3SI, ale o rok później ze względu na planowane w 2021 r. wybory prezydenckie i wiceprezydenckie oraz wybory do Zgromadzenia Ludowego. W trakcie przygotowania wspólnej deklaracji na szczyt w Tallinie bułgarski MSZ w przesłanej nocie potwierdził wcześniejsze stanowisko Zachariewy i zaproponował skreślenie z dokumentu akapitu o organizacji przez Sofię szczytu Inicjatywy Trójmorza w 2021 r. Dwa dni przed wyjazdem prezydenta Radewa do Tallina resort dyplomacji potwierdził swoje stanowisko.

W komunikacie kancelaria prezydenta zarzuciła przeciwnikom wzmocnienia roli Republiki Bułgarii w Inicjatywie Trójmorza zorganizowanie prowokacji z domniemanym zakażeniem koronawirusem u Rumena Radewa lub w jego otoczeniu, co zmusiło go do przerwania wizyty w Estonii. **Bułgarscy publicyści wskazywali ponadto, że premier Borisow konsekwentnie broni interesów gospodarczych i geostrategicznych Federacji Rosyjskiej, której nie na rękę jest 3SI,** zaś prezydent Radew podkreśla prozachodni charakter Inicjatywy, co też wywołuje gniew u byłego szefa rządu. **Według byłego dwukrotnego ministra obrony Bojko Nojewa to właśnie kwestia stosunku do Inicjatywy Trójmorza stała się przyczyną eskalacji konfliktu kohabitacyjnego w Bułgarii.**

Stosunek do Inicjatywy Trójmorza nie jest również jednoznaczny w zapleczu politycznym prezydenta, a zwłaszcza w popierającej głowę państwa Bułgarskiej Partii Socjalistycznej. W ocenie prof. Swetłany Szarenkowej (politolog o jawnie prorosyjskich poglądach, członkini BPS) zarówno prezydent, jak i premier swoimi działaniami wokół Inicjatywy Trójmorza szkodzą bułgarskiej racji stanu. Według niej projekt 3SI nie jest pożyteczny dla Bułgarii, gdyż służy interesom militarnym, geopolitycznym i gospodarczym, które nie pokrywają się z bułgarskimi. Jej zdaniem projekt został zrodzony w laboratoriach „atlantyckich jastrzębi" i stanowi część strategii, retoryki i myślenia zimnowojennego. Tym samym, jak podkreśla prof. Szarenkowa, jest jawnie wymierzony przeciwko Rosji, co, jej zdaniem, nie dziwi w kontekście trzech dekad nachalnej propagandy rusofobicznej, ale też – co istotne – nie został również zaakceptowany przez największe państwa Unii Europejskiej – Francję i Niemcy.

Inicjatywa Trójmorza, ocenia prof. Szarenkowa, odpowiada zatem potrzebom Polski czy państw bałtyckich, natomiast Bułgaria nie powinna dać się wciągnąć w cudze bitwy i obce scenariusze: „Bułgaria – ze względu na swoje położenie geograficzne i historię – ma potencjał, by stać się pomostem między Europą a Rosją. Kto i dlaczego ponownie próbuje przekształcić ją w instrument obcych sił, wpływów i interesów!? To jest krótkowzroczne i szkodliwe!".

Należy także zauważyć, że w czasie nieodległej kampanii wyborczej do Zgromadzenia Ludowego udał się z wizytą do Moskwy Rumen Petkow – przewodniczący partii politycznej Alternatywa na rzecz Bułgarskiego Odrodzenia, który miał stwierdzić, że Inicjatywa Trójmorza musi być ograniczona do projektów gospodarczych, energetycznych i infrastrukturalnych. Tymczasem **w kwietniowych wyborach parlamentarnych żadne z ugrupowań prorosyjskich i otwarcie sprzeciwiających się udziałowi kraju w 3SI nie uzyskało poparcia umożliwiającego wprowadzenie swoich posłów do Zgromadzenia Ludowego.**

B. Dostępność informacji na temat Inicjatywy Trójmorza

Informacje dotyczące 3SI znajdują się na stronie internetowej bułgarskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Ponadto **Bułgaria przejęła od Estonii prowadzenie strony 3seas.eu, na której publikowane są (również w języku bułgarskim) materiały przed planowanym w 2021 r. szczytem Inicjatywy Trójmorza.** Trzeba także zauważyć, że tematyka dotycząca Inicjatywy Trójmorza częściej jest obecna w mediach bułgarskich – w stosunku do okresu sprzed objęcia rotacyjnego nieformalnego przywództwa w 3SI. Wcześniej wpisując w ogólnodostępne wyszukiwarki internetowe bułgarski termin „три морета" bardzo często mogliśmy znaleźć teksty poświęcone historii Bułgarii doby średniowiecza, kiedy jej terytorium znajdowało się nad brzegami nie tylko Morza Czarnego, ale i Adriatyku oraz Morza Egejskiego. Podobnie sytuacja wygląda z analizami wiodących ośrodków zajmujących się polityką zagraniczną. Dla przykładu **w rocznym raporcie Bułgarskiego Towarzystwa Dyplomatycznego za 2019 r. pt. „Polityka międzynarodowa i bułgarska dyplomacja" – 3SI poświęcono jedno zdanie, zwracając uwagę, że to polska inicjatywa z amerykańskim poparciem. W kolejnym raporcie Inicjatywie Trójmorza poświęcono trzy akapity, charakteryzując ją jako instrument geopolityczny, mający powstrzymać Rosję, a w wymiarze ekonomicznym również Chiny – przed zbytnią ingerencją w sprawy regionu.** Stwierdzono również, że o ile eksperci stosunków międzynarodowych nie są zgodni co do koncepcji 3SI, to z kolei politycy wypowiadają się na jej temat raczej pozytywnie. **Analitycy podkreślali, że wraz z organizacją przez Sofię tegorocznego szczytu 3SI – Inicjatywa Trójmorza powinna przestać być kojarzona z wyłącznie polskim projektem, będącym kontynuacją idei Międzymorza „prezydenta Polski Piłsudskiego".** Należy zauważyć, że na szerszą skalę problematyką Inicjatywy Trójmorza zaczęły interesować

się również media, na łamach których pojawiają się m.in. publikacje popularnonaukowe, przybliżające genezę i współczesność wizji współpracy pomiędzy państwami Europy Środkowej.

C. Przyczyny zaangażowania lub dystansu do Inicjatywy Trójmorza

W Bułgarii często można spotkać opinię, że **3SI stanowi pragmatyczną platformę współpracy, ze szczególnym naciskiem na pogłębienie integracji państw leżących pomiędzy Bałtykiem, Adriatykiem i Morzem Czarnym, której celem jest stworzenie między nimi większej łączności w dziedzinie energetyki, transportu, komunikacji, technologii informacyjnej i biznesu.** Strona bułgarska zwraca także uwagę, co wskazano już wyżej, na potrzebę finansowania w ramach 3SI czterech projektów: modernizacji linii kolejowej Ruse-Warna, budowy tunelu pod przełęczą Petrochan w zachodniej części Starej Płaniny, rozbudowy magazynu gazu w Cziren (obwód wracański) oraz budowy autostrady czarnomorskiej Warna-Burgas.

Sprawa bułgarskiego zaangażowania w 3SI szczególnie silnie wybrzmiała w czasie zaognienia kryzysu kohabitacyjnego w ubiegłym roku. Ośrodek prezydencki zarzucił rządowi, że ten sprzeciwia się udziałowi Bułgarii w Inicjatywie Trójmorza. Z kolei premier zwracał uwagę, że: „Bułgaria naprawdę pracuje nad tą inicjatywą – kupując 20% udziałów w terminalu gazu skroplonego w Aleksandropolis. Obecnie pracujemy pełną parą nad połączeniem gazowym południe-północ, które łączy port w Aleksandropolis z naszą siecią przesyłową gazu, a za jej pośrednictwem możemy transportować gaz na północ, na zachód, we wszystkich kierunkach. Przygotowaliśmy magazyny gazu. Rozwijamy się w zakresie gazu skroplonego. Tu nie chodzi tylko o połączenia gazowe, ale również o autostrady, koleje, łączność internetową w całym regionie, superkomputer, który zacznie działać w styczniu".

Możliwości przyciągnięcia nowych zrównoważonych inwestycji, w tym partnerstwa transatlantyckiego, rozwój gospodarczy i wzmocnienie więzi z resztą Europy – to niektóre z priorytetów Inicjatywy Trójmorza, o których miał wspominać minister gospodarki Kiril Petkow podczas mini konferencji zorganizowanej przez Bułgarski Bank Rozwoju, poświęconej możliwościom finansowania projektów przez Fundusz Inwestycyjny Inicjatywy Trójmorza (3SIIF). Według Petkowa należy skupić się na innowacjach, technologiach cyfrowych i startupach. W związku z tym minister zwrócił się do dyrektorów wykonawczych Bułgarskiej Agencji Inwestycyjnej i Agencji Wykonawczej ds. Promocji Małych i Średnich Przedsiębiorstw z prośbą o skoncentrowanie ich wysiłków na małych i średnich firmach oraz umożliwienie im decydowania, z jakimi sektorami chcą współpracować i prowadzić interesy.

D. Przypisywana sobie lub oczekiwana rola w Inicjatywie Trójmorza

W czasie szczytu w Tallinie w październiku 2020 r. prezydent Radew mówił o konieczności poszerzenia 3SI o nowe kraje. Z bułgarskiej perspektywy szczególnie istotne jest włączenie Grecji

i Cypru w spektrum działań Inicjatywy Trójmorza, ze względu na bezpieczeństwo energetyczne kraju. W Grecji znajdują się dwa terminale LNG, a przez jej terytorium przebiega dopiero co otwarty Południowy Korytarz Gazowy umożliwiający transport gazu z Azerbejdżanu, z pominięciem rurociągów rosyjskich i ukraińskich. Natomiast w okolicach Cypru, we wschodniej części Morza Śródziemnego, znajdują się bogate złoża błękitnego paliwa. Rumen Radew miał stwierdzić, że przywódcy Grecji i Cypru są zainteresowani działalnością 3SI, zaś celem Bułgarii w okresie przygotowań do szczytu Inicjatywy Trójmorza będzie znalezienie odpowiedniego formatu zacieśnienia współpracy z tymi państwami.

Jednocześnie w Bułgarii mówi się o konieczności intensyfikacji współpracy z państwami spoza Unii Europejskiej. Bułgarskie sygnały w tym zakresie zostały pozytywnie odczytane przez Mołdawię i Ukrainę. Podczas wizyty w Kijowie w styczniu 2021 r. nowo wybrana prezydent Mołdawii Maia Sandu we wspólnym oświadczeniu z prezydentem Ukrainy Wołodymyrem Zełenskim podkreślili chęć wzmocnienia współpracy z państwami Europy Południowo-Wschodniej i basenu Morza Czarnego, w tym zainteresowanie przystąpieniem do Inicjatywy Trójmorza.

Według bułgarskiego prezydenta konieczne jest również rozszerzenie obszarów wspólnych inwestycji krajów Trójmorza. W szczególności zaapelował on o zwrócenie większej uwagi na edukację i naukę: „Powinniśmy skupić się na przyszłości. Przede wszystkim musimy wyraźnie rozróżnić cele i środki. Nie uważam łączności i infrastruktury za cel, a raczej środek do osiągnięcia głównego celu – szybkiego zrównoważonego wzrostu gospodarczego oraz spójności społecznej i gospodarczej Wschodu i Zachodu. Jeśli chcemy, aby ta inicjatywa zwyciężyła, powinniśmy również skupić się na współpracy naukowej i w zakresie oświaty. Dlatego wzywam moich kolegów, aby zastanowili się, jak lepiej inwestować w naszych młodych ludzi, w nasz potencjał naukowy”. Te nowe tematy będą realizowane obok współpracy we wskazanych już wcześniej obszarach takich jak wspomniana infrastruktura transportowa i energetyczna oraz łączność cyfrowa: „Bułgaria będzie kontynuować ambitną ścieżkę uwalniania możliwości Inicjatywy jako autentycznego narzędzia współpracy w regionie i przyspieszonego rozwoju naszego regionu poprzez ulepszanie energetyki, transportu i łączności cyfrowej”.

Dla Bułgarii duże znaczenie ma udział w Funduszu Inwestycyjnym Inicjatywy Trójmorza (3SIIF) oraz zabieganie o pozyskanie nowych środków. **Bułgarski Bank Rozwoju włączył się w fundusz z wkładem w statutowej wysokości 20 mln euro.** Jesienią ubiegłego roku premier Borisow, odrzucając stanowisko obozu prezydenckiego o sprzeciwie rządu w pełne zaangażowanie kraju w 3SI, wskazywał, że właśnie kierowany przez niego gabinet jeszcze na początku września zdecydował o przystąpieniu do 3SIIF, zaś w grudniu 2020 r. faktycznie objął udziały w funduszu.

E. Postrzeganie innych państw – uczestników Inicjatywy Trójmorza

Do 2020 r. w Bułgarii dominował pogląd, że 3SI jest inicjatywą wybitnie polską. Ponieważ **jedynym państwem Inicjatywy Trójmorza, z którym graniczy Bułgaria, jest Rumunia** – właśnie z Rumunią władze w Sofii próbują utrzymywać szczególne relacje. Już **po szczycie w Tallinie prezydent Rumen Radew w rozmowie telefonicznej z rumuńską głową państwa Klausem Iohannisem omówił perspektywy partnerstwa między Bułgarią a Rumunią w ramach przygotowań do szczytu 3SI w Sofii.** Podczas rozmowy, która została zainicjowana przez Radewa, podkreślono, że Bułgaria i Rumunia jako bliscy sąsiedzi mają możliwość realizacji wspólnych projektów w różnych dziedzinach, które przyczynią się do rozwoju infrastruktury transportowej, energetycznej i cyfrowej w całym regionie. Według bułgarskiej głowy państwa – Bułgaria i Rumunia powinny pracować nad poprawą łączności między tymi dwoma państwami, m.in. poprzez budowę nowych mostów na granicznym Dunaju oraz wraz z Komisją Europejską dążyć do rozwoju rzeki jako głównego korytarza transportowego na Starym Kontynencie. **Prezydent Iohannis potwierdził swoje poparcie dla organizacji przez stronę bułgarską szczytu 3SI w 2021 r., a także gotowość Rumunii do podzielenia się swoim doświadczeniem** i wiedzą z organizacji podobnego spotkania w Bukareszcie w 2018 r.

Pozytywny stosunek Radew ma również do estońskiej wizji rozwoju 3SI. W czasie tallińskiego szczytu Inicjatywy Trójmorza bułgarska głowa państwa stwierdziła, że **Estonia przekształciła ją w dojrzałą platformę rozwoju regionalnego, a w okresie pandemii kraj ten pokazał siłę społeczeństwa cyfrowego.** Nie można tych słów uznać tylko za kurtuazję, gdyż Estonia jako jedyne państwo członkowskie 3SI pojawiło się w bułgarskiej wizji rozwoju Inicjatywy Trójmorza. Właśnie **we współpracy z Estonią Bułgaria chciałaby kontynuować wysiłki na rzecz wprowadzenia w życie wizji inteligentnej komunikacji obejmującej inteligentne, innowacyjne i bezpieczne platformy cyfrowe służące transportowi, energetyce i sieciom cyfrowym.**

Polska w kontekście współpracy w ramach Inicjatywy Trójmorza pojawia się rzadko, jeżeli już to w wymiarze relacji ekonomicznych. Pod koniec ubiegłego roku Bułgarski Bank Rozwoju przystąpił do polskiej koncepcji utworzenia Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza (3SIIF). Warto w tym miejscu zauważyć, że główny trzon budowy kapitału tego funduszu wzięły na siebie Polska (Bank Gospodarstwa Krajowego) oraz Rumunia (EximBank), które w maju 2019 r. podpisały w Luksemburgu akt założycielski 3SIIF. Przy czym na nieco ponad miliard euro kapitału 3SIIF strona polska wniosła 750 mln euro. Jeśli chodzi o Bułgarię, to formalne przystąpienie do Funduszu Inwestycyjnego oraz deklaracja wniesienia składki w podstawowej wysokości 20 mln euro nastąpiło we wrześniu 2020 r. W marcu 2021 r. prezes polskiego Banku Gospodarstwa Krajowego Beata Daszyńska-Muzyczka, która jest jednocześnie przewodniczącą Rady Nadzorczej 3SIIF, przebywała w Sofii na zaproszenie Bułgarskiego Banku Rozwoju. Podczas tego pobytu prowadziła również rozmowy z wicepremier Zacharievą. **W wyniku podjętych ustaleń Polska i Bułgaria będą ze sobą współpracować w celu przyciągnięcia do regionu większej liczby inwestycji.**

Strona bułgarska nie odpowiedziała jednak na inną polską inicjatywę ekonomiczną. Mianowicie **Bułgarska Giełda Papierów Wartościowych nie przystąpiła do zainagurowanego we wrześniu 2019 r. indeksu CEEplus – stu najbardziej płynnych spółek notowanych na parkietach w Bratysławie, Bukareszcie, Budapeszcie, Lublanie, Pradze, Warszawie i Zagrzebiu,** którego inicjatorką jest Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie (odpowiedzialna w ramach tego projektu za kalkulację i publikację notowań).

F. Konkurencyjne lub komplementarne względem Inicjatywy Trójmorza projekty integracyjne (regionalne)

Bułgaria zaangażowana jest również we współpracę regionalną w Europie Południowo-Wschodniej oraz w regionie czarnomorskim. Najstarszą inicjatywą w tym zakresie jest **Proces Współpracy w Europie Południowo-Wschodniej** (SEECP, South-East European Cooperation Process), **będący bułgarską propozycją zacieśnienia kooperacji pomiędzy państwami postkomunistycznymi oraz Grecją i Turcją.** SEECP stanowi kontynuację zainagurowanego w 1996 r. na sofijskim spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Albanii, Bośni i Hercegowiny, Bułgarii, Grecji, Jugosławii, Macedonii, Rumunii i Turcji – Procesu Dobrego Sąsiedztwa, Stabilizacji, Bezpieczeństwa i Współpracy Państw Europy Południowo-Wschodniej. Obecnie do SEECP należy 13 państw. Poza wyżej wymienionymi do SEECP należą także: Chorwacja (od 2005 r.), Czarnogóra (od 2007 r.), Kosowo (od 2014 r.), Mołdawia (od 2006 r.), Słowenia (od 2010 r.) oraz jako następca prawny Jugosławii – Serbia. Do podstawowych celów współpracy regionalnej **w ramach SEECP należą: wzmocnienie bezpieczeństwa i stabilności politycznej, intensyfikacja relacji gospodarczych, współpraca w dziedzinie zasobów ludzkich, demokracji, sprawiedliwości oraz walka z przestępczością.** Intencją SEECP jest umożliwienie jego członkom zbliżenia do struktur europejskich oraz euroatlantyckich – poprzez wzmocnienie stosunków dobrosąsiedzkich i przekształcenie regionu w obszar pokoju i stabilności.

Warto nadmienić, że obecnie, ćwierć wieku po zainaugurowaniu Procesu Współpracy w Europie Południowo-Wschodniej, podkreśla się jego znaczenie w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa państwa. Ponadto funkcjonowanie SEECP wspiera również Unia Europejska. Należy nadmienić, że Bułgaria aktywnie partycypowała w instytucjonalizacji Procesu i powołaniu Rady Współpracy Regionalnej (Regional Cooperation Council). Także trzykrotnie Bułgaria obejmowała prezydencję w SEECP (1996/1997, 2007/2008, 2015/2016) oraz dwukrotnie była gospodarzem szczytów Procesu (1 czerwca 2016 r. – szefów państw i rządów, zaś 6-7 lipca 1996 r. – ministrów spraw zagranicznych).

Ponadto **Bułgaria aktywnie wspiera europejską perspektywę państw Bałkanów Zachodnich jako siły napędowej demokratyzacji i transformacji gospodarczej**, jak również większej stabilności i bezpieczeństwa Starego Kontynentu (Bałkany Zachodnie to przyjęte na forum Unii Europejskiej wspólne określenie Albanii, Bośni i Hercegowiny, Czarnogóry, Kosowa, Macedonii Północnej i Serbii – objętych polityką rozszerzenia). Sofia jest zainteresowana postępem

integracji państw tego obszaru, ponieważ wraz z niezbędnymi reformami w kierunku zagwarantowania unijnych wartości, zasad i standardów na zachodniej granicy Bułgarii ma szanse powstać region stabilności, bezpieczeństwa i dobrobytu.

Należy podkreślić, **że w czasie bułgarskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej w pierwszej połowie 2018 r. kwestia europejskiej perspektywy Bałkanów Zachodnich ponownie zajęła kluczowe miejsce w unijnej agendzie.** Najważniejszym wydarzeniem w tym kontekście był Szczyt Unia Europejska – Bałkany Zachodnie, który bułgarska prezydencja zorganizowała w Sofii 17 maja 2018 r. Był to pierwszy szczyt po piętnastoletniej przerwie – od analogicznego szczytu w Salonikach w 2003 r. W czasie tego spotkania podpisano Deklarację z Sofii, w której potwierdzono europejską perspektywę Albanii, Bośni i Hercegowiny, Czarnogóry, Kosowa, Macedonii Północnej i Serbii oraz podkreślono strategiczne stanowisko wszystkich partnerów z Bałkanów Zachodnich dotyczące integracji z Unią Europejską oraz ich wolę kontynuowania reform prowadzących do osiągnięcia tego celu. Do dokumentu załączono także Program działań priorytetowych z Sofii, w którym wymieniono: większe wsparcie praworządności i dobrych rządów, większe zaangażowanie w kwestiach bezpieczeństwa i migracji, wsparcie rozwoju społeczno-gospodarczego i położenie szczególnego nacisku na młodzież, rozbudowę sieci połączeń, uruchomienie agendy cyfrowej dla Bałkanów Zachodnich, wsparcie pojednania i stosunków dobrosąsiedzkich w regionie.

Warto także **wspomnieć o udziale Bułgarii we współpracy w ramach rozszerzonego regionu Morza Czarnego** jako współzałożycielki i **aktywnej uczestniczki Czarnomorskiej Organizacji Współpracy Gospodarczej** (BSEC, Organization of Black Sea Economic Cooperation). Początków współpracy czarnomorskiej należy doszukiwać się w stambulskim spotkaniu przywódców państw regionu, do którego doszło na zaproszenie strony tureckiej w czerwcu 1992 r. Niespełna dwa lata później, również w Stambule powstał sekretariat BSEC, zaś w maju 1999 r. Czarnomorska Organizacja Współpracy Gospodarczej uzyskała podmiotowość prawnomiędzynarodową. Obecnie, poza Bułgarią, członkami BSEC są: Albania, Armenia, Azerbejdżan, Grecja, Gruzja, Macedonia Północna, Mołdawia, Rosja, Rumunia, Serbia, Turcja i Ukraina. O członkostwo ubiegają się Cypr i Czarnogóra, zaś kilkanaście państw, w tym Polska, posiada status obserwatora. **Wśród celów BSEC wyróżnia się rozwój współpracy wielostronnej w zakresie rolnictwa, edukacji, nauki i technologii, kultury, transportu, przeciwdziałania przestępczości, energetyki, opieki zdrowotnej, małych i średnich przedsiębiorstw, ochrony środowiska, turystyki, handlu czy rozwoju gospodarczego.**

Bułgarskie władze uważają BSEC za najbardziej reprezentatywną i rozwiniętą instytucjonalnie organizację w regionie Morza Czarnego, zaś samą współpracę w jej ramach za istotny element służący wzmocnieniu zaufania, stabilności i bezpieczeństwa w regionie, a przez to osiągnięcia wzrostu gospodarczego, konkurencyjności i dobrobytu państw członkowskich. Dlatego też Bułgaria angażuje się w procesy reformowania tej organizacji i dostosowywania

jej do współczesnych wyzwań, wzmacniania jej roli jako aktywnego i niezawodnego partnera na szczeblu regionalnym i globalnym. Dodatkowo bułgarskie władze wspierają: działalność pozarządowej Rady Biznesu oraz partycypują w funkcjonowaniu Czarnomorskiego Banku Handlu i Rozwoju z siedzibą w Salonikach (Bułgaria posiada 13,5% akcji), dalszy rozwój produktywnej współpracy pomiędzy BSEC a Unią Europejską oraz utrzymywanie znaczenia regionu w ramach unijnej agendy. Bułgaria kilkukrotnie pełniła rotacyjną prezydencję w BSEC – ostatni raz w pierwszej połowie 2019 r. Priorytetami Bułgarii w czasie tego ostatniego przewodnictwa były: transport, kultura i ochrona środowiska. Należy także nadmienić, że państwa członkowskie BSEC współpracują ze sobą w ramach kilkunastu grup roboczych i obecnie (od stycznia 2020 do grudnia 2021 r.) Bułgaria przewodniczy grupie ds. technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

Na końcu trzeba również przywołać **fakt uczestnictwa Bułgarii w powołanej do życia w kwietniu 2015 r. Grupie Craiova (Grupie z Krajowej).** Początkowo do tego wzorowanego na Grupie Wyszehradzkiej stowarzyszenia należały Bułgaria, Rumunia i Serbia, do których w 2017 r. na spotkaniu w Warnie dołączyła Grecja. Od tego czasu **stowarzyszenie to określa się też mianem Czwórki Warneńskiej.** Celem **Grupy Craiova jest rozwój współpracy gospodarczej, w tym transportowej i energetycznej, a także wsparcie Serbii w zakresie jej aspiracji europejskich.** Co znamienne, w związku z niewielką intensywnością kooperacji, bułgarskie MSZ nawet nie wspomina o udziale w Grupie Craiova na swojej stronie internetowej – w zakładce poświęconej współpracy regionalnej.

G. Stosunek do rozwijanego wymiaru wykonawczego/międzyrządowego

Na posiedzeniu 2 września 2020 r. rząd Bojko Borisowa przyjął dwie uchwały, w których wyznaczył **wicepremier i minister spraw zagranicznych Ekaterinę Zachariewą – na krajowego koordynatora 3SI**, a także zaakceptował udział Bułgarskiego Banku Rozwoju w Funduszu Inwestycyjnym Inicjatywy Trójmorza (jak już wcześniej wskazano – z wkładem o wartości 20 mln euro).

Jak widać z działań podejmowanych przez Bułgarię w okresie przygotowawczym do szczytu sofijskiego dużą wagę przywiązuje się do aspektu współpracy biznesowej. Wielokrotnie miały miejsce spotkania prezydenta lub przedstawicieli rządu m.in. z dyrektor zarządzającą Międzynarodowego Funduszu Walutowego – Kristaliną Georgiewą, kierownictwem doradcy inwestycyjnego 3SIIF – firmą Amber Fund Management, przedstawicielami Amerykańskiej Izby Handlowej w Bułgarii czy Bułgarskiej Izby Przemysłowo-Handlowej. Paralelnie do przygotowań do szczytu 3SI trwają również przygotowania do Forum Biznesu, którego celem jest połączenie przedsiębiorstw z państw członkowskich Inicjatywy Trójmorza z potencjalnymi inwestorami zagranicznymi. Ze strony bułgarskiej za organizację spotkania odpowiada Agencja Wykonawcza ds. Promocji Małych i Średnich Przedsiębiorstw.

Pojawił się również pomysł kolejnej instytucjonalizacji Inicjatywy Trójmorza – powołania sekretariatu. Temat ten podjęty został podczas styczniowej rozmowy wicepremier Zachariewy z polskim wiceministrem spraw zagranicznych Pawłem Jabłońskim, pełniącym również na poziomie rządu obowiązki krajowego koordynatora ds. Inicjatywy Trójmorza. Niestety na chwilę obecną brak jest bardziej szczegółowych informacji na ten temat.

H. Identyfikowane zagrożenia i szanse dla Inicjatywy Trójmorza

Niewątpliwie szansą dla Inicjatywy Trójmorza jest udział w niej (lub przynajmniej w niektórych jej projektach) większej liczby podmiotów. Dwanaście dotychczasowych państw członkowskich to obszar – na tle innych regionów Unii Europejskich – niedoinwestowany, bez spójnej infrastruktury, który wciąż podąża za rozwiniętą zachodnią częścią kontynentu. Jak mówią ostrożne szacunki – na realizację celu strategicznego 3SI, a więc wyrównania poziomu rozwoju państw Inicjatywy Trójmorza z pozostałymi państwami UE (zwłaszcza w aspekcie infrastrukturalnym, ale również w sferach ochrony zdrowia i edukacji) potrzeba około biliona euro. Warto w tym miejscu zauważyć, że strona bułgarska podkreśla rolę biznesu jako kluczowego gracza i samodzielnie dąży do poszukiwania inwestorów gotowych do finansowej partycypacji w kluczowych projektach, a także apeluje o pomoc w tym zakresie do europejskich i światowych instytucji finansowych m.in. Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Być może tylko mariaż środków publicznych i prywatnych umożliwi regionowi postęp cywilizacyjny i wspomniane działania podejmowane przez stronę bułgarską przyniosą zamierzony skutek.

I. Inicjatywa Trójmorza a Unia Europejska

Bułgarskie zaangażowanie w Inicjatywę Trójmorza jest szansą na wzrost znaczenia Sofii w ramach Unii Europejskiej. Do tej pory krajowi oraz zagraniczni obserwatorzy krytykowali indolencję bułgarskich władz państwowych w odgrywaniu istotnej roli na forum brukselskim i strasburskim, ponieważ przedstawiciele rządu nie wychodzili z własnymi inicjatywami, a jedynie popierali to co było przedkładane przez silniejszych graczy, zwłaszcza Francję i Niemcy. Warto w tym miejscu również zauważyć, że obywatele Bułgarii są niedoreprezentowani w instytucjach unijnych.

Jako przykład warto przywołać tu sukces bułgarskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej w pierwszej połowie 2018 r., którego nie udało się zdyskontować. Mianowicie Sofia uczyniła jednym z priorytetów swojego przewodnictwa kwestię Bałkanów Zachodnich i ich europejskiej perspektywy. Zabiegi te pozwoliły uzgodnić w gronie państw członkowskich Unii Europejskiej oraz sześciu państw Bałkanów Zachodnich konkretne środki na rzecz intensyfikacji współpracy w zakresie transportu, bezpieczeństwa energetycznego, gospodarki, odpowiednich warunków dla rozwoju biznesu i możliwości dla młodych ludzi oraz stawienia czoła wspólnym wyzwaniom w zakresie bezpieczeństwa i migracji.

Innym ważnym celem Bułgarii w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej jest, aby sąsiadujące z nią państwa pozaunijne były demokratyczne, stabilne i dobrze prosperujące. Zdaniem strony bułgarskiej kooperacja zwłaszcza z państwami Bałkanów Zachodnich powinna przebiegać podobnie jak w ramach innego formatu Europejskiej Polityki Sąsiedztwa – Partnerstwa Wschodniego. W związku z tym wspierane powinny być projekty z zakresu komunikacji, rozwoju gospodarczego i handlu, kontaktów międzyludzkich oraz wszechstronnej współpracy w sferze oświaty i nauki.

8 czerwca br. prezydent Rumen Radew, otwierając konferencję „Inicjatywa Trójmorza – Jedność, Innowacja, Łączność" w ramach przygotowań do sofijskiego szczytu 3SI po raz kolejny zaprzeczył, że jest ona sojuszem polityczno-wojskowym, wymierzonym przeciwko Rosji oraz mającym na celu wyjście z Unii Europejskiej. Podkreślił jednocześnie, że strategicznymi partnerami Inicjatywy Trójmorza są Komisja Europejska oraz Niemcy.

J. Postrzeganie i ocena polityki państw trzecich wobec Inicjatywy Trójmorza

Od momentu większego zainteresowania udziałem w Inicjatywie Trójmorza władze bułgarskie częściej podkreślają w aspekcie pozytywnym amerykańskie zaangażowanie w rozwój 3SI, a zwłaszcza jego stabilność, bez względu na zmiany polityczne w Białym Domu.

Jeszcze w czasie szczytu bukaresztańskiego (17-18 września 2018 r.) z inicjatywy Stanów Zjednoczonych zainaugurowano nowy format współpracy z państwami 3SI, a mianowicie Partnerstwo na rzecz Transatlantyckiej Współpracy Energetycznej. Od tego czasu Sofia bierze aktywny udział we wszystkich spotkaniach tego formatu, a przedstawiciele bułgarskiego resortu energii uczestniczą w trzech z czterech grup roboczych ds. współpracy energetycznej.

Bułgarski prezydent oraz minister spraw zagranicznych, począwszy od szczytu tallińskiego, kilkukrotnie spotykali się z przedstawicielami różnego szczebla administracji prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki, w czasie których partnerzy z Waszyngtonu zapewniali o swoim poparciu dla rozwoju 3SI. W lutym 2021 r. doszło do telekonferencji nowo mianowanego amerykańskiego sekretarza stanu Anthonego Blinkena z ministrami spraw zagranicznych i koordynatorami krajowymi ds. Inicjatywy Trójmorza, podczas której zapewnił on o poparciu prezydenta Joe Bidena i swoim dla tej koncepcji.

Ponadto **władze bułgarskie zwracają uwagę na brak zaangażowania największego państwa Unii Europejskiej – Niemiec** (wskazywanych przez Radewa i Zachariewą jako jej strategiczny partner) – w rozwój Inicjatywy Trójmorza. **Taki stan rzeczy kłóci się z politycznymi i gospodarczymi interesami Berlina w poszczególnych państwach członkowskich Inicjatywy Trójmorza.** Dlatego też, patrząc przez pryzmat niemieckiej racji stanu, forma współpracy jaką stanowi 3SI – może wydawać się niekorzystna, ponieważ nie ma w niej samej RFN. Ewentualne poszerzenie formatu współpracy o Niemcy wymagałoby zatem z jednej strony jednomyślności obecnych uczestników, czego do tej pory nie udało się wypracować. Z drugiej zaś strony przede wszystkim wyraźnego zainteresowania ze strony samego Berlina.

4.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Obecnie **Inicjatywa Trójmorza cieszy się w Bułgarii sporym poparciem ze strony nie tylko prezydenta Rumena Radewa i jego otoczenia**, ale i wszystkich relewantnych ugrupowań politycznych. Co prawda w czasie kampanii wyborczej przed wyborami do Zgromadzenia Ludowego, które odbyły się w kwietniu 2021 r., **partie prorosyjskie próbowały przedstawiać 3SI jako projekt antybułgarski i proamerykański, ale nie udało im się jednak zdobyć poparcia umożliwiającego wprowadzenie posłów do parlamentu.** Prawdopodobnie ta kwestia nie ulegnie zmianie podczas przedterminowych wyborów do Zgromadzenia Ludowego, które odbędą się już w przyszłym miesiącu, bezpośrednio po sofijskim szczycie 3SI.

Można prognozować, że swoje ponadprzeciętne **zaangażowanie w przygotowania do lipcowego szczytu Inicjatywy Trójmorza Rumen Radew będzie starał się zdyskontować w czasie starań o reelekcję jesienią bieżącego roku.** Zgodnie z kreowanym od dawna wizerunkiem Radew jako były natowski generał i przeciwnik skorumpowanego byłego premiera Bojko Borisowa – jest dla społeczności europejskiej i międzynarodowej gwarantem kruchej stabilności politycznej w kraju. **W związku z polaryzacją bułgarskiej sceny politycznej – według otoczenia bułgarskiej głowy państwa – to ośrodek prezydencki powinien nadawać ton stosunkom Sofii z innymi krajami.**

Władze Bułgarii dostrzegają w swoim udziale w Inicjatywie Trójmorza przede wszystkim szanse. Po pierwsze – **na inwestycje infrastrukturalne oraz wzrost bezpieczeństwa energetycznego,** a co za tym idzie na niwelowanie różnic rozwojowych kraju, będącego obecnie najbiedniejszym państwem Unii Europejskiej. Po drugie – **na wzrost pozycji międzynarodowej państwa w regionie jak i Unii Europejskiej**, a co za tym idzie pokazanie, że Sofia nie jest tylko biernym odbiorcą projektów największych graczy, czyli Francji i Niemiec, ale może rozwijać lub proponować nowe wymiary rozwoju wspólnoty.

Z perspektywy Warszawy ważne jest podkreślanie znaczenia Bułgarii jako partnera nie tylko w 3SI i w Unii Europejskiej, ale i w relacjach bilateralnych, ponieważ w bułgarskiej optyce Inicjatywy Trójmorza **Polska pojawia się tylko incydentalnie, głównie w kontekście odwołania do piłsudczykowskiej doktryny Międzymorza** oraz udziału w Funduszu Inwestycyjnym Inicjatywy Trójmorza. Zatem **należałoby zastanowić się nad podkreślaniem roli Bułgarii jako strategicznej bramy na Turcję i Bliski Wschód.** Zapewne dobrze byłoby przyjęte w Sofii przyznanie obywatelom bułgarskim zaangażowanym w przygotowanie tegorocznego szczytu 3SI, a może i samemu prezydentowi Radewowi – polskich odznaczeń państwowych.

Należy nadmienić, że **bułgarska wizja rozwoju Inicjatywy Trójmorza jest atrakcyjna dla Polski.** Niemniej jednak samodzielność Sofii w jej realizacji może zagrozić statusowi naszego kraju jako *primus inter pares* wśród państw członkowskich 3SI. Polska dyplomacja powinna dążyć do utrzymania zasady jednomyślności w procesie podejmowania najważniejszych decyzji związanych z rozwojem tego formatu współpracy.

Czerwiec 2021 r.

Bibliografia

Борисов и Радев влязоха в остър сблъсък и за „Три морета", 21 października 2020, https://www.segabg.com/hot/category-bulgaria/borisov-i-radev-vlyazoha-ostur-sblusuk-i-za-tri-moreta (dostęp: 25 czerwca 2021)

България приветства решението на САЩ да участват с 300 млн. долара в инициативата „Три морета", 12 grudnia 2020, https://3seas.eu/za-mediite/novini/b-lgariya-privetstva-reshenieto-na-sash-da-uchastvat-s-300-mln-dolara-v-iniciativata-tri-moreta (dostęp: 25 czerwca 2021)

България официално е акционер клас „А" в Инвестиционния фонд към инициативата „Три морета", 18 grudnia 2020, https://3seas.eu/za-mediite/novini/b-lgariya-oficialno-e-akcioner-klas-a-v-investicionniya-fond-k-m-iniciativata-tri-moreta (dostęp: 25 czerwca 2021)

България и Полша ще работят заедно за повече инвестиции в рамките на инициативата „Три морета", 9 marca 2021, https://tribune.bg/bg/politika/balgariya-i-polsha-shte-rabotyat-zaedno-za-poveche-investitsii-v-regiona-v-ramkite-na-initsiativata-tri-moreta/ (dostęp: 25 czerwca 2021)

Цеков Б., *„Три морета" – шанс за по-силна България*, 7 czerwca 2021, https://trud.bg/три-морета-шанс-за-по-силна-българия/ (dostęp: 25 czerwca 2021)

Czernicka M., *Trójmorze w bułgarskiej polityce bezpieczeństwa*, „Przegląd Geopolityczny" 2018, nr 26, s. 142-154

Deklaracja z Sofii, 17 maja 2018, https://www.consilium.europa.eu/media/34797/sofia-declaration_pl.pdf (dostęp: 25 czerwca 2021)

Държавният секретар Антъни Блинкен изрази подкрепата на САЩ за инициативата „Три морета", 18 lutego 2021, https://3seas.eu/za-mediite/novini/drzhavniiat-siekrietar-antni-blinkien-izrazi-podkriepata-na-sashch-za-initsiativata-tri-morieta (dostęp: 25 czerwca 2021)

Dziewiałtowski-Gintowt B., *Macedonia Północna wobec Inicjatywy Trójmorza – wymiar polityczny, gospodarczy i wojskowy*, „Wschodnioznawstwo" 2019, s. 59-75

Екатерина Захариева разговаря с координатора на Полша за инициативата „Три морета" Павел Яблонски, 18 stycznia 2021, https://3seas.eu/za-mediite/novini/ekaterina-zaharieva-razgovarya-s-koordinatora-na-polsha-za-iniciativata-tri-moreta-pavel-yablonski (dostęp: 25 czerwca 2021)

Годишния анализ на Българско дипломатическо дружество „Международната политика и българската дипломация" 2019, 13 stycznia 2020, https://www.expert-bdd.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2237:2020-01-13-19-09-58&catid=17:--&Itemid=36 (dostęp: 25 czerwca 2021)

Годишния анализ на Българско дипломатическо дружество „Международната политика и българската дипломация" 2020, 28 stycznia 2021, https://www.expert-bdd.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2340:2021-01-28-07-02-30&catid=17:--&Itemid=36 (dostęp: 25 czerwca 2021)

Григоров С., *Слабият интерес към Инициативата „Три морета" поставя бъдещето и под въпрос*, 20 marca 2021, https://geopolitica.eu/aktualno/3341-slabiyat-interes-kam-initsiativata-tri-moreta-postavya-badeshteto-i-pod-vapros (dostęp: 25 czerwca 2021)

Кирилова С., *Петков: „Три морета" е възможност за привличане на нови устойчиви инвестиции*, 18 maja 2021, https://www.actualno.com/business/petkov-tri-moreta-e-vyzmojnost-za-privlichane-na-novi-ustojchivi-investicii-news_1595548.html (dostęp: 25 czerwca 2021)

Кирилова С., *Румен Радев обсъди с Клаус Йоханис Българското домакинство на инициативата „Три морета"*, 5 listopada 2020, https://www.actualno.com/balkani/rumen-radev-obsydi-s-klaus-johanis-bylgarskoto-domakinstvo-na-iniciativata-tri-moreta-news_1517088.html (dostęp: 25 czerwca 2021)

Łoskot-Strachota A., Seroka M., Szpala M., *TurkStream na dywersyfikującym się rynku Europy Południowo-Wschodniej*, Komentarze OSW, 8 kwietnia 2021, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-04-08/turkstream-na-dywersyfikujacym-sie-rynku-europy-poludniowo (dostęp: 25 czerwca 2021)

Prezydencja Bułgarii w Inicjatywie Trójmorza, 3 lutego 2021, https://congress.lubelskie.pl/prezydencja-bulgarii-w-inicjatywie-trojmorza/ (dostęp: 25 czerwca 2021)

Президентът Радев: Транспортната, енергийна и дигитална свързаност между страните влияе върху стандарта на живот на техните граждани, 7 czerwca 2021, https://3seas.eu/za-mediite/novini/prezident-t-radev-otkriva-konferenciyata-iniciativa-tri-moreta-edinstvo-inovacii-sv-rzanost (dostęp: 25 czerwca 2021)

Проф. Светлана Шаренкова: Радев и Борисов с „Три морета" работят срещу интересите на България, 29 października 2020, https://www.actualno.com/politics/prof-svetlana-sharenkova-radev-i-borisov-s-tri-moreta-rabotjat-sreshtu-interesite-na-bylgarija-news_1514678.html (dostęp: 25 czerwca 2021)

Przerwana wizyta, negatywny test i oskarżenia o bojkot Trójmorza. Nowa odsłona bułgarskiej wojny na górze, 22 października 2020, https://tvn24.pl/swiat/bulgaria-prezydent-rumen-radew-rzad-przeciwny-przewodnictwu-kraju-w-inicjatywie-trojmorza-4728045 (dostęp: 25 czerwca 2021)

Румен Петков в Москва: Инициативата „Три морета" трябва да бъде ограничена само и единствено в икономически, енергийни и инфраструктурни проекти, 17 lutego 2021, https://www.actualno.com/politics/rumen-petkov-v-moskva-iniciativata-tri-moreta-trjabva-da-byde-ogranichena-samo-i-edinstveno-v-ikonomicheski-energijni-i-infrastrukturni-proekti-news_1560334.html (dostęp: 25 czerwca 2021)

Румен Радев обсъди със своя румънски колега Клаус Йоханис перспективите за партньорство в рамките на Българското домакинство на президентската инициатива „Три морета”, 5 listopada 2020, https://3seas.eu/za-mediite/novini/rumen-radev-obs-di-s-s-svoya-rum-nski-kolega-klaus-johanis-perspektivite-za-partn-orstvo-v-ramkite-na-b-lgarskoto-domakinstvo-na-prezidentskata-iniciativa-tri-moreta (dostęp: 25 czerwca 2021)

Wielka porażka partii prorosyjskich w wyborach parlamentarnych w Bułgarii, brak daty publikacji, https://trimarium.pl/wielka-porazka-partii-prorosyjskich-w-wyborach-parlamentarnych-w-bulgarii/ (dostęp: 25 czerwca 2021)

Визията на България, brak daty publikacji, https://3seas.eu/za-iniciativata/viziyata-na-b-lgariya (dostęp: 25 czerwca 2021)

Zasiadko M., *Grecja obiecującym nowicjuszem Trójmorza?*, 2 grudnia 2020, https://intermodalnews.pl/2020/12/02/grecja-obiecujacym-nowicjuszem-trojmorza/ (dostęp: 25 czerwca 2021)

Zasiadko M., *Polska zwiększa inwestycje w Fundusz Inicjatywy Trójmorza*, 20 października 2020, https://intermodalnews.pl/2020/10/20/polska-zwieksza-inwestycje-w-fundusz-inicjatywy-trojmorza/ (dostęp: 25 czerwca 2021)

Zasiadko M., *Trójmorze plus: nowe kraje mogą dołączyć do polskiej inicjatywy*, 22 stycznia 2021, https://intermodalnews.pl/2021/01/22/trojmorze-plus-nowe-kraje-moga-dolaczyc-do-polskiej-inicjatywy/ (dostęp: 25 czerwca 2021)

Collegium Interethnicum (CI)

Strona www: **interethnicum.pl**

E-mail: **collegium@interethnicum.pl**

Koncentrujemy się na działalności badawczej, edukacyjnej, eksperckiej i pomocowej. Jako think&do tank łączymy pasję naukową z praktyką w imię "rzeczy wspólnych", rozwijania kapitału społecznego Polaków (w kraju i zagranicą), promocji i rozwoju polskiego dziedzictwa kulturowego i naukowego, a także na rzecz oddolnego wzmacniania reputacji Polski oraz świadomości znaczenia Europy Środkowej i Wschodniej.

Projekt ekspercki **3 Seas Initiative Insight** rozwijamy od początku 2020 roku. **Alert 3/2021** to szósta publikacja w serii analiz. Poprzedziły ją materiały poświęcone **niemieckiej percepcji polityki i strategii budowania wpływów, a także - kolejno - stosunkowi Chorwacji, Wegier, Serbii i Republiki Czeskiej wobec Inicjatywy Trójmorza.**

Równolegle publikujemy serię **BAROMETER,** w której ukazują się monografie eksperckie. Pierwsza z nich, autorstwa dra hab. Piotra Bajdy, prof. UKSW, nosi tytuł **„Inicjatywa Trójmorza 2016-2020 *in statu nascendi”.***

Wersje elektroniczne wszystkich publikacji są udostępnione do pobrania na stronie internetowej Collegium Interethnicum.

Odwiedź nas także na Tt: **@InsightSeas**

Tomasz Szyszlak

dr politologii, adiunkt w Zakładzie Badań Wschodnich w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego, redaktor naczelny rocznika „Wschodnioznawstwo", członek Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego oraz Polskiego Towarzystwa Nauk o Bezpieczeństwie. Posiada w dorobku cztery monografie autorskie lub współautorskie (m.in. *Konflikty kulturowe a bezpieczeństwo. Mniejszości etniczne – ludy tubylcze – uchodźcy w przestrzeni postkomunistycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2018; *Pogranicza cywilizacji. Wpływ dylematów tożsamościowych na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2019), redakcję lub współredakcję sześciu prac zbiorowych, a także kilkadziesiąt prac naukowych z zakresu nauk społecznych.

Zainteresowania naukowe: konflikty społeczne i kulturowe, odrodzenie religijne na obszarze postradzieckim, systemy bezpieczeństwa narodowego państw Europy Środkowej i Wschodniej.

Wykładał w Instytucie Etnologii i Folklorystyki z Muzeum Etnograficznym Bułgarskiej Akademii Nauk w Sofii. Autor kilkunastu opracowań naukowych i popularnonaukowych oraz referatów konferencyjnych poświęconych współczesnej problematyce bułgarskiej.

ALERT